

УДК 57(092) Костишин

doi: 10.25128/2078-2357.22.1-2.11

М. М. БАРНА, Н. М. ДРОБИК, С. В. ПИДА, Л. С. БАРНА

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

вул. М. Кривоноса, 2, Тернопіль, 46027

e-mail: barna@chem-bio.com.ua

**ПАМ'ЯТІ ВИДАТНОГО ВЧЕНОГО В ГАЛУЗІ ФІЗІОЛОГІЇ
РОСЛИН, БІОХІМІЇ Й ЕКОЛОГІЇ,
ПРОФЕСОРА СТЕПАНА СТЕПАНОВИЧА КОСТИШИНА
(07.02.1932–12.04.2022)**

12 квітня 2022 року на 91 році зупинилося серце видатного українського вченого зі світовим визнанням у галузі фізіології рослин, біохімії й екології, доктора біологічних наук, професора, академіка АН Вищої школи України, заслуженого діяча науки і техніки України, доктора права Саскачеванського університету (Канада), почесного громадянина міст Чернівців та Лок Хейвен (США), почесного члена Міжнародної організації університетів «Phi Beta Delta» США, почесного професора та колишнього ректора Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, Степана Степановича Костишина.

Народився Степан Степанович 7 лютого 1932 року в мальовничому селі Звиняч Чортківського району Тернопільської області в селянській родині. У знаній у селі родині Степана Костишина (батька Степана Степановича) в пошані завжди була праця, особливо праця на хліборобській ниві, любов до батьківської оселі, рідного краю й рідної української мови, що успадкував Степан Степанович від своїх батьків.

У 1950 році Степан Степанович закінчив Буданівську середню школу і в цьому ж році вступив на біологічний факультет Чернівецького університету, який закінчив з відзнакою у 1955 р. Упродовж 1955–1961 років працював у молодіжних організаціях м. Чернівці, але прагнення присвятити свою діяльність науці не давали спокою і в 1961 році вступив до аспірантури на кафедру фізіології рослин, яку очолював відомий вчений фізіолог рослин, професор Г. Х. Молотковський. У 1965 році захистив дисертацію на тему: «Морфологічні і фізіолого-біохімічні особливості гетерозисних гібридів Буковинський 1, 2, 3 та їх батьківських форм» на здобуття наукового ступеня кандидата біологічних наук за спеціальністю 03.00.12 – фізіологія рослин.

З 1965 року життя молодого вченого пов'язане з біологічним факультетом університету, присвячене викладацькій діяльності (працював асистентом, доцентом, професором, завідувачем кафедри) та науковому пошуку. У 1970–1978 рр. очолював науково-дослідну проблемну лабораторію з вивчення природи гетерозису рослин на кафедрі фізіології рослин. Щоденна клопітка праця над проблемою гетерозису кукурудзи увінчалася успіхом і в 1985 році Степан Степанович захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора біологічних наук на тему «Поліфункціональність гетерозису кукурудзи», що спонукало талановитого вченого до дослідження фізіолого-біохімічних особливостей гетерозису на молекулярному рівні. Він став фундатором вітчизняної школи з проблем гетерозису рослин. У 70-х роках у Чернівецькому університеті працювала Всесоюзна школа «Геном рослин», ініціатором створення якої був С. С. Костишин. Він був не лише видатним ученим, а й висококваліфікованим педагогом і вмілим організатором освітнього процесу та підготовки висококваліфікованих кадрів для вищої школи. У 1986 році С. С. Костишину було присвоєне вчене звання професора по кафедрі біохімії.

Професор С. С. Костишин постійно використовував новітні підходи та методи наукових досліджень, здійснював керівництво аспірантами і молодими науковцями, допомагав їм у виборі нових напрямків дослідження, у підготовці наукових праць. Під його керівництвом захищено 19 кандидатських та 3 докторські дисертації. Степан Степанович організовував і проводив Міжнародні та Всеукраїнські конференції, симпозиуми і наради з актуальних проблем фізіології рослин, біохімії та екології, упроваджував в освітній процес сучасні педагогічні технології.

З 1978 по 2002 рр. С. С. Костишин очолював кафедру біохімії. За його ініціативи її перейменували на кафедру біохімії та експериментальної екології. Упродовж 1972–1987 рр. Степан Степанович був проректором з наукової роботи, а з 1987 по 2001 р. – ректором Чернівецького національного університету. З 2002 року очолював кафедру екології та біомоніторингу, водночас був радником ректора університету. Понад 30 років очолював науково-дослідну лабораторію, основним напрямом якої було дослідження молекулярно-біологічної природи гетерозису та екологічно несприятливих факторів на системи життєдіяльності рослинних і тваринних організмів. Був керівником Чернівецького відділення Українського біохімічного товариства.

Понад 50 років навчання й праці С. С. Костишина пов'язані лише з одним вищим навчальним закладом – Чернівецьким університетом, якому за його керівництва в 1989 р. присвоєно ім'я видатного українського письменника-демократа і громадського діяча Юрія Федьковича, а в 2000 р. університет отримав статус національного. Нині це – Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, який одним із перших серед закладів вищої освіти України був акредитований за четвертим рівнем. Окрім того, Степан Степанович суттєво розширив і зміцнив навчально-матеріальну базу університету, культивував у колективі творчість, ініціативність, діловитість, що допомогло університету здобути чільне місце в рейтингу закладів вищої освіти України.

Науковий доробок С. С. Костишина становить понад 300 наукових праць (одноосібних та у співавторстві), у т. ч. три монографії, шість навчальних посібників, шість авторських свідочств на винаходи тощо. Зокрема, монографії: «Молекулярно-біохімічні основи гетерозису рослин» (1993), «Поліфункціональність гетерозису рослин» (2006), «Біомоніторинг Чернівецької області» (2008); навчальні посібники: «Лабораторні роботи з мікробіології та вірусології» (1996), «Нуклеїнові кислоти: біохімія, генетика, екологія» (1998), «Вірусологія. Курс лекцій» (2002), «Загальна екологія: практичний курс. Ч. 1» (2003), «Штучні системи в екології» (2006),

«Загальна екологія: практичний курс. Ч. 2» (2008); науково-популярні книги: «Рослини святого письма та перспективи створення біблійного саду» (2010) та ін. Остання книга була визнана «Книгою року» (2010) і стала основою для створення в 2011 р. першого в Україні у містечку Маріямпіль на Івано-Франківщині біблійного саду та першого біблійного ботанічного саду на території закладів вищої освіти України (15 квітня 2019 року на території дендрарію Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка був закладений біблійний ботанічний сад).

Останньою прижиттєвою працею Степана Степановича Костишина стала книга спогадів «Мелодія старої фісгармонії: Життя на зрізі століть» (Чернівці : Букрек, 2021. 336 с. іл.), у якій з любов'ю і вдячністю до батьків, родини, односельців, колег по роботі та людей, які йшли по життю поруч, автор описує свій життєвий шлях, сповнений труднощів, відкриттів, перемог. Ця книга є взірцем того, як своєю невтомною й наполегливою працею можна досягнути великих успіхів у науці та професійній діяльності. Як простий звиняцький хлопець, наділений Господом Богом даром творити людям добро, повсякденною титанічною працею зміг піднятися від випускника славетного Чернівецького університету до посади ректора своєї Alma-mater, яку обіймав упродовж багатьох років, та й до вершин світової біологічної науки, у якій зумів у своїх наукових працях залишити неоціненний внесок, що примножуватимуть Його школа і Його учні. Це є найвищою нагородою, яку прижиттєво може заслужити й отримати вчений.

Здобутки професора С. С. Костишина чи в науково-дослідній, чи в організаційно-педагогічній, викладацькій, громадській діяльності стали відображенням великого, набутого титанічною працею досвіду вченого, викладача і керівника (ректора) одного з провідних національних університетів України – Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Тому з ним радилися, зверталися за консультаціями, запрошували очолити комісії з акредитації того чи іншого закладу вищої освіти. Так, у свій час Степан Степанович був головою комісії з акредитації хіміко-біологічного факультету Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

С. С. Костишин за свою сумлінну працю був нагороджений багатьма державними нагородами: орденом «Знак Пошани», орденами «За заслуги» III та II ступеня, медалями Петра Могили, нагородою Ярослава Мудрого АН ВШ України та знаком «За наукові досягнення». Член Президії АН ВШ України у 2004–2010 рр. У 2001 р. Міжнародним біографічним центром (Кембридж, Велика Британія) визнаний «Людиною року 2000–2001».

7 лютого цього року колишній ректор Степан Костишин відзначив своє 90-ліття.

Життєвий і творчий шлях Степана Степановича Костишина – взірець відданості улюбленій справі, зразок людської гідності, добропорядності, високої душевної щедрості, оптимізму, вірності служінню Україні, людям та науці. Творча праця в науці була для нього справою життя, де він реалізовував свій блискучий науково-педагогічний хист і громадянську позицію завдяки проникливому розуму та таланту.

Ми вдячні долі, що звела нас зі Степаном Степановичем у житті, а йому – за уроки людяності, принциповості, відповідальності, добропорядності, за шляхетність вчинків, підтримку та безкорисливе служіння своєму народові.

Його життєвий шлях у науці і вагомий доробок у вищій школі буде прикладом для прийдешніх поколінь науковців і педагогів.

1. Барна М. М., Барна Л. С. Степан Костишин. Мелодія старої фісгармонії: Життя на зрізі століть: рецензія. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Біологія.* Т. 81. № 1–2. С. 99–107.
2. Барна М. М., Барна Л. С. Видатні вчені-ботаніки: навч. посіб. Тернопіль : ТзВО «Терно-граф», 2013. 192 с: іл. С. 64–66. Костишин Степан Степанович.
3. Барна М. М., Бутницький І. М., Мацьопа Р. Л. Відомий український фізіолог рослин і біохімік (до 80-річчя від дня народження професора С. С. Костишина). *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Біологія.* Тернопіль, 2012. № 1 (50). С. 120–132.
4. Костишин Степан. Мелодія старої фісгармонії: Життя на зрізі століть. Чернівці : Букрек, 2021. 336 с.: іл.
5. Мельничук Д. О., Григорюк І. П., Мельничук М. Д. Степан Степанович Костишин. Зерна праці і таланту. *Аграрна наука і освіта.* Київ, 2007. Вип. 8. № 1–2. С. 144–146.

6. Моргун В. В., Григорюк И. А., Марченко М. М. Степан Степанович Костишин (к 70-летию со дня рождения). *Физиология и биохимия культурных растений*. Киев, 2002. 34 (2). С. 181–182.

References

1. Barna M. M., Barna L. S. Stepan Kostyshyn. Melodiia staroi fizgharmonii. Zhyttia na zrizi stolit: Retsenziia. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Serii: Biolohiia*. T. 81. № 1–2. S. 99–107. [in Ukrainian]
2. Barna M. M., Barna L. S. Vydatni vcheni-botaniky: navch. posib. Ternopil : TzVO «Terno-graf», 2013. 192 s: il. S. 64–66. Kostyshyn Stepan Stepanovych. [in Ukrainian]
3. Barna M. M., Butnyskyi I. M., Matsopa R. L. Vidomyi ukrainskyi fiziolog roslin i biokhimik (do 80-richchia vid dnia narodzhennia profesora S. S. Kostyshyna). *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Serii. Biolohiia*. Ternopil, 2012. № 1 (50). S. 120–132. [in Ukrainian]
4. Kostyshyn Stepan. Melodiia staroi fisharmonii. Zhyttia na zrizi stolit. Chernivtsi : Bukrek, 2021. 336 s.: il. [in Ukrainian]
5. Melnychuk D. O., Hryhoriuk I. P., Melnychuk M. D. Stepan Stepanovych Kostyshyn. Zerna pratsi i talantu. *Ahrarna nauka i osvita*. Kyiv, 2007. Vyp. 8. № 1–2. S. 144–146. [in Ukrainian]
6. Morhun V. V., Hryhoriuk Y. A., Marchenko M. M. Stepan Stepanovych Kostyshyn (k 70-letiyu so dnia rozhdennia). *Fyzyolohiya y byokhymiya kulturnikh rastenyi*. Kyev, 2002. 34 (2). S. 181–182. [in Russian]

M. M. Barna, N. M. Drobyk, S. V. Pyda, L. S. Barna

Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ukraine

IN MEMORY OF THE OUTSTANDING SCIENTIST IN THE FIELD OF PLANT PHYSIOLOGY, BIOCHEMISTRY AND ECOLOGY, PROFESSOR STEPAN STEPANOVYCH KOSTYSHYN (7.02.1932–12.04.2022)

On April 12, 2022, at the age of 91, the heart of a world-renowned Ukrainian scientist in the field of plant physiology, biochemistry and ecology, Doctor of Biological Sciences, Professor, Academician of the Academy of Sciences of the Higher School of Ukraine, Honoured Worker of Science and Technology of Ukraine, Doctor of Law of the University of Saskatchewan (Canada), Honorary Citizen of Chernivtsi and Lock Haven (USA), Honorary Member of the International Organization of Universities "Phi Beta Delta" USA, Honorary Professor and former Rector of Yurii Fedkovych Chernivtsi National University, Stepan Stepanovych Kostyshyn, stopped.

More than 50 years of study and work of S. S. Kostyshyn were connected with only one institution of higher education - Yurii Fedkovych Chernivtsi National University. Since 1965 he worked as an assistant professor, associate professor, professor, and head of the Department of Biochemistry and Experimental Ecology of the Faculty of Biology at the University. From 1972 to 1987 Stepan Stepanovych was the Vice-Rector for Research, and from 1987 to 2001 he was the Rector of Chernivtsi National University. Since 2002 he headed the Department of Ecology and Biomonitoring, and at the same time was an advisor to the rector of the university. He became the founder of the national school on plant heterosis, was the head of the Chernivtsi branch of the Ukrainian Biochemical Society.

S. S. Kostyshyn's scientific achievements are more than 300 scientific works (individual and co-authored), including three monographs, six manuals, six copyright certificates for inventions, popular science books, etc.

The life and creative path of Stepan Stepanovych Kostyshyn is an example of devotion to a favourite activity, an example of human dignity, decency, high spiritual generosity, optimism, and loyalty to serve Ukraine, people and science. Creative work in science was for him a matter of life, where he realized his brilliant scientific and pedagogical skills as well as civic position through a keen mind and talent.

Keywords: rector, scientist, lecturer, plant physiologist, biochemist, ecologist, department, Yurii Fedkovych Chernivtsi National University.

Надійшла 18.05.2022.